

השד

כתביעת לעניינים יהודיים

העורך
ד"ר שלמה שפיר

150

חורף תשס"ה
שנה חמישים

בהוצאת מכון הקונגרס היהודי העולמי

שתי הערות מושגיות על האנטישמיות בהקשרה האירופי-מערבי בימים אלה

1. שנאת זרים, גזענות ואנטישמיות

התופעה האנטישמית המעסיקה אותנו זה שלוש שנים ערפלה את ההבחנה המושגית שנוהגים לשרטט בין שנאת זרים (קסנופוביה), גזענות ואנטישמיות. שלוש הקטיגוריות האלה הן אופני דחייה של האדם השונה.

שנאת הזרים דוחה את הזר ההיסטורי, הלאומי; הגזענות את הזר הפיסי (הניכר בצבע עורו), ואילו האנטישמיות את הזר המטפיסי (שבחיצוניותו אין שום סממן המבדיל אותו מאחרים, אך סביבתו מבדילה אותו בכל זאת). דמות זו, השלישית, נושאת על גבה עשרים מאות של דברי ימי התרבויות, תרבויות שהורתן ולידתן ביהדות ההיסטורית.

מאפייני האנטישמיות החדשה

שונותה של האנטישמיות וייחודיותה, שני הסממנים המבחינים אותה מן הצורות האחרות של ההטרופוביה, הן דווקא אלה שהתנועה האנטישמית של ראשית האלף השלישי העמידה שוב בספק. שני דגמים של התפתחויות היסטוריות אפשרו את המצב הזה.

1. קיומה של מדינת ישראל "נירמל" את הזר המטפיסי שגילם היהודי בעיני התרבויות שנולדו מן הנצרות והאיסלם, באופן שהאנטישמיות התנרמלה אף היא, גם אם הגרעין שלה נותר מטפיסי כשהיה. ואכן, היא נפרשת כיום בשדה המדיניות הבינלאומית. לפיכך היא יכולה לפשוט צורה ולעטות על עצמה אצטלה של ביקורת נגד מדיניות ממשלת ישראל, והיא יכולה לשדרג את עצמה למעמד של עניין פוליטי לגיטימי. זה הדבר שנהוג לכנות אנטי-ציונות, באופן שהוא דו-משמעי מעיקרו. כי למעשה האנטי-ציונות אינה ביקורת מדינית על פעולות ממשלת ישראל, אלא ביקורת על עצם מהותה של מדינת ישראל, כלומר, על עצם קיומה. אפילו הביקורת הלגיטימית על ישראל חוטאת בהגזמה. אפשר לעמוד על כך כשמשווים אותה לביקורת הנמתחת על מדינות אחרות. ההידרשות לאמות-מידה חריגות בהערכת ישראל, התובענות החריגה כלפי מדינת ישראל – אלה הסימנים של הגלישה לעבר האנטישמיות.

האנטישמיות החדשה היא אם כן פוליטית מעיקרה, מפני שהמטרה שאליה היא יורה את בליסטראותיה היא קיומם המדיני של היהודים כעם. בעולם של ימינו, שבו עמים מיסדו את עצמם במדינות, ריבונותה של מדינת ישראל אכן נמצאת במרכז עיגול המטרה של השנאה.

2. העולם שאחרי הקומוניזם, עולמנו, טיפח את החלום (המסוכן מאז ומעולם) בדבר אנושות מאוחדת ו"טוטלית", נטולת גבולות. כל ייחוד או מוזרות בעולם שכזה מהווה מכשול בפני היתכנות החילופין ההדדיים, מכשול בפני החילופין האינסופיים של הריבוי ההמוני, שמעלים אותו על נס. והרי לנו פרדוקס: האוטופיה הרב-תרבותית של ימינו,

המשמיעה את קולה בשם כיבוד ההבדלים, היא למעשה הכלי הבטוח ביותר למחשבה טוטלטרית של החברה. ההכרה באחרים מקדמת את עצמה בשם השלילה של האחר, ואף של העיקרון – הנשגב – של האחרות. אולם האחוה הזאת, שחיים אותה על דרך ההמון והאלמוניות, יכולה להתבסס רק בדרך אחת: היא חייבת לחפש את מי שעומד מאחורי האחר המטפיסי ולסלקו. ליהודי יש כל הדרוש כדי למלא את התפקיד הזה (של הזר המטפיסי). וכשהיהודי הוא, בנוסף על הכול, גם עם יהודי, אומה ישראלית, מדינה בעידן שמתיימר להיות עולמי גלובלי,

מתמלאים כל התנאים ליצירת שווי-ערך זה בין הנשגב והמגונה – של מדינת הלאום ובין היהודי. מדינת ישראל מזהה אז עם היהודי המטפיסי, דמות שהציונות ביקשה דווקא להשתחרר ממנה.

הדמות הישנה-חדשה הזאת של היהודי היא זו ששלוש תנועות עולמיות המתעמתות זו עם זו כיום על במת ההיסטוריה הקימו לחיים, כשקבעו לטווח את הצינהן אל העם היהודי, ובמיוחד אל מדינת ישראל, כלומר אל היהודים שחיפשו את הנורמליות המקובלת של תקופתנו (הצורה של מדינת-לאום) ואשר הפכו בשל כך – ומתוך אי-הבנה גמורה של הישראלים – להתגלמות מחודשת, התגלמות מוחלטת של הזר המטפיסי.

טיפולוגיה של הזרמים המועדים לאנטישמיות

שלושת הזרמים האידיאולוגיים הגלובליים האלה מקבצים לתוכם את תומכי הגלובליזציה הליברלית והאידיאולוגיה שלה, הפוסט-מודרניזם; האנטי-גלובליזציה השמאלנית והליברטרית (הקרויה "אלטר-גלובליזציה"); וכן הגלובליזציה האיסלמית. כך יכולנו לראות, למשל, כיצד יצאו הפוסט-מודרניסטים להתקפה חזיתית נגד עצם קיומה של מדינת ישראל, נגד הלגיטימיות של זהותה הלאומית ונגד מוסריותה. ראוי להדגיש כי מספרם גדול מאוד בתוך העם היהודי, וקודם כול בישראל ("ההיסטוריונים חדשים" ו"פוסט-ציונים" אחרים), בגינוי הזה הם עושים יד אחת עם הפסבדו-דמוקרטים, ניצולי קריסתו של הקומוניזם, שמסתברים כניאו-שמאלנים, ארכיאו-מרקסיסטים בדרך לשינוי כיוון אידיאולוגי חדש. החזרה הבלתי-צפויה הזאת לבמה נוגעת למעשה לכל השמאל הקיצוני הניאו-טרזקאיסטי.

כך יכולנו לראות גם כיצד מתנגדי הגלובליזציה הפכו את ישראל לסמלה של אמריקה הקפיטליסטית והאימפריאליסטית, ואת הפלשתינים ל"צדיק הסובל" החדש, הקורבן המוחלט שגורלו נוגע לכל האנושות ברובד האינטימי ביותר, ומעצם דמותו משתמעת ההנחה שקיומה של ישראל מגלם את הרוע המוחלט.

כך יכולנו לראות כיצד **האיסלמיסטים** עוררו לחיים את התיאולוגיה המוסלמית הישנה של היהודי השטני, השקרן והתככן, והעירו מרבצו את הרעיון הקוראני שעל-פיו היהודים והנוצרים זייפו את דבר האלוהים שהקוראן הוא ביטוי האמיתי, ואילו האיסלם הוא ה"דת הטבעית" של האנושות, שהכול בא ממנה והכול צריך לשוב אליה.

מתנגדי הגלובליזציה הפכו את ישראל לסמלה של אמריקה הקפיטליסטית והאימפריאליסטית

מכוח המערך החדש הזה נוצר **היפוך אידיאולוגי-פוליטי מדהים**. האנטי-גזענות, שהיתה תמיד נר לרגליהם של מתנגדי הגלובליזציה ושל השמאלנים, שינתה כיוון, ובאופן פרדוקסלי הופנתה נגד מדינת ישראל ונגד היהודים, תוך איזון האקויוולנטיות שבין אנטישמיות לגזענות. האנטישמיות מצאה כך שוב בתוך העובדות את ייחודה ההיסטורי, שהופך אותה לקטיגוריה של שנאה נפרדת מן הגזענות. היהודים מצאו את עצמם מבודדים. האנטישמיות הוכרה בקושי כמה

שהיא באמת, ונאבקו בה כאילו היא גזענות ככל הגזענויות. גרוע מכך, אנטי-גזענות אנטישמית הפכה להיות אפשרית מבחינה אובייקטיבית.

האנטי-ציונות

המיסטיקה של הסבל הפלשתיני הסתירה את האנטישמיות שהיא עוררה ושעורר גם אש"ף, באופן שיטתי ומובנה, כמין נשק פוליטי נגד העם היהודי. ועידת דרבן (Durban) מ-2001 היתה המחשה למזימה הזאת, שלא היססה להחיות מחדש את מיתוס הרצח הפולחני של ילדים בידי יהודים (דגמים מובהקים לתחבולה הזאת היו, למשל, הצגת ילדים פלשתינים הנשלחים לשדה הקרב וניצול מותו של הילד מוחמד אל דורא). המיסטיקה הזאת נחשבת ומוכרזת אנטי-גזענית, מפני שהציונות מוגדרת כאפרטהייד ונאציזם. אך למעשה המיסטיקה הזאת אינה אלא אנטישמיות, מפני שלהיות אנטי-ציוני פירושו לקרוא להשמדתה של מדינה הנחשבת בלתי-מוסרית מטבע בריאתה. ואכן, חיסול כזה של היהודי, תהא אשר תהא צורתו הזהותית (קהילה, אורחות או מדינה), הוא קריטריון זיהוי היחיד של האנטישמיות. האנטי-ציונות היא אפוא אידיאולוגיה של השמדה, מפני שהיא מהללת את השמדת העם הישראלי ומוסדותיו. ישראל היא המדינה היחידה על פני כדור הארץ שיש המייחלים להיעלמותה. האידיאולוגיה הזאת, הגזענית בעליל, מייחדת את העם היהודי והופכת אותו למין לעצמו, שונה מעמי האנושות, שאיננו נהנה מאותם זכויות ויתרונות המוקנים לשאר העולם.

אין זה חשוב שאישים יהודים או ישראלים מזדהים עם התכנית הזאת – למעשה מדובר במיעוט זעיר, אך דעת הקהל במערב מעניקה לו בעורמה זכות ביטוי כמעט בלעדית, וזאת כדי לקדם את האליבי של מוסריותה הנעלה. התנועה הזאת היא בדיוק זו של הפוסט-מודרניסטים היהודים, הפוסלים את הרעיון והלגיטימיות של מדינה לאומית ליהודים. התופעה מטרידה, אך ההיסטוריה מוכיחה לנו שהיתה ויש אנטישמיות יהודית, תוצר של פתולוגיה אופיינית למצב של מיעוט.

המהפך האידיאולוגי

המהפך האידיאולוגי בא לידי ביטוי בכל החוגים שהאנטישמיות התבטאה בהם. כך יכולנו לראות כיצד הפעילים האנטי-גזענים אימצו להם עמדות שהן אנטישמיות באופן אובייקטיבי – גם אם הדבר נעשה בניגוד לתודעתם.

כך, למשל, היינו עדים להתלכדות זוועתית, איומה מפני שהיא מנוגדת לטבע, של התנועה הניארו-טרוצקיסטית עם התנועה האיסלמית, במישור המדיניות הבינלאומית ומדיניות הפנים.

כך יכולנו לראות אינטלקטואלים פוסט-מודרניסטים ניצבים אילמים ומתעלמים מול עלייתה של אנטישמיות, שמכל הסיבות שנזכרו, מהווה סוג חדש של שנאת יהודים, סוג שעד היום לא היה לו אח ורע.

כמו בסוף המאה התשע-עשרה, האנטישמיות שבה והפכה להיות גשר בין הימין הקיצוני לשמאל הקיצוני, ונעשתה האמצעי לקשר המזימה שניקם בין שני אלה לבין האיסלם המפגר והקלריקלי.

באידיאולוגיה העכשווית, האנטישמיות (הנסתרת בתוך האנטי-ציונות), הפכה שוב לאמת המידה של חילופי הדברים הסמליים. חילופים אינסופיים. אם יורד גשם, אם יורד שלג – הכול בגלל מדינת ישראל והיהודים, הכול מפני שאין מדינה פלשתינית.

המהפך הגלובלי הזה – תופעה פרדוקסלית, רווחת באידיאולוגיות השונות – נגע כמוכן למדינת ישראל, אך השפיע גם על מצב היהודים בגולה ובמיוחד באירופה, והרי

זה תחום שבו הֶלֶם המפגש שבין האיסלמיות למערב הוא המורגש ביותר. ליהודים היתה הרגשה שהם נעשו זרים מבחינה לאומית בארצותיהם שלהם.¹ כאן "התנרמלה" האנטישמיות, והפכה לשנאת זרים. הגורם הממחיש את המעבר הזה הוא מדינת ישראל (דמות מובהקת של "נורמליזציה" של היהודים, שהפכו להיות "לאומיים" ככל העמים), מפני שיהודי אירופה, ברובם המכריע, מבטאים בגלוי את הסולידריות שלהם כלפיה. אבל ברור שמאחורי הדמות הזאת של היהודי כזר לאומי (כמעט-ישראלי, פרוטו-ישראלי) מסתננת לתוך התמונה הדמות הקלאסית של

כמו בסוף המאה התשע-עשרה, האנטישמיות שבה להיות גשר בין הימין הקיצוני לשמאל הקיצוני

האנטישמיות: הזר המטפיסי, זה שאֶחֱיו-לאזרחות מתייחסים אליו בחשדנות, אף שהוא דומה להם בכול. מדינת ישראל משחקת היום את התפקיד הזה בדמיון הקולקטיבי. ההצגה הארסית של היהודי הישראלי כשטן מגיעה בהכרח אל היהודים בארצות אירופה. נכון שאהדתם לישראל היא אחד הגורמים לכך. מסיבות היסטוריות-פוליטיות² הרוב הגדול של יהודי אירופה אינו יכול בעצם לתאר לעצמו המשכיות יהודית באירופה בלי קיומה של מדינת ישראל ובלי הכרה בה. אין מדובר בהיסטוריה יהודית טיפוסית או בגעגוע אֶטְבִּיסְטִי, אלא במשהו שיש לו קשר הדוק עם ההיסטוריה של אירופה ועם הדמוקרטיה של זמננו. המודרניות אמנם השכילה לפנות מקום ליהודים כפרטים, אך היא לא הכירה בהם כעם בפוליטיקה ובמציאות ההיסטורית. סארטר מיטיב לבטא זאת באמירה שערורייתית שהוא משמיע בהרהורים על השאלה היהודית (Réflexions)

sur la question juive) שלו: "אין הבדל בין אנטישמים לדמוקרטים. הראשונים רוצים לחסל את היהודי כאדם ולהשאיר בו רק את היהודי, המנודה, המוחרם, ואילו השניים רוצים לחסלו כיהודי ולשמר בתוכו רק את האדם, הסובייקט המופשט והאוניברסלי של זכויות האדם והאזרח"..." תקומת מדינת ישראל, שנוסדה כידוע עם תום מלחמת העולם השנייה אך היתה תולדה של היסטוריה ציונית שראשיתה בשלהי המאה התשע-עשרה, תיקנה באופן סמלי בעיני היהודים את החולשה הזאת של המודרניות הפוליטית, אשר ראתה את העם היהודי מושלך אל גיוגל השרירות. זה מסביר את ההזדהות הזאת.

ממד אחר, הנובע מן המלחמה בעיראק, חיזק מאוד את תהליך הפְּזָרָה הזה של היהודים, דרך האנטי-אמריקניזם הארסי שהבעיר את אירופה והדיו נשמעים באוכלוסיות הערביות-מוסלמיות של היבשת. נוצרה התלכדות בין האנטי-אמריקנים ובין האוכלוסיות האלה, במסגרת התנגדותם המשותפת לאמריקאים, שהישראלים ותומכיהם מזוהים עמם באופן שיטתי. במצב הזה נתאפשרה התלכדות של המקומיים והמהגרים נגד האמריקאים-ציונים והיהודים³ ... כך מצאו היהודים את עצמם שוב מנודים דה-פקטו מן הקהילייה הלאומית.

כל הבעיה הצפויה בעתיד הקרוב מתמצה בשאלה אם דמות הזר המטפיסי – דמות היסוד של האנטישמיות – תמשיך להסתגל ללבבות כשהיא מסתתרת מאחורי שנאת-זרים לכאורה (שנאת היהודי הלאומי, הישראלי, או שנאת היהודי המסומן והמסוגר בגטו של החברות האירופיות, שגאה בשלוש השנים האחרונות שוב נעשתה אפטרית) או אנטי-גזענות לכאורה (שנאת היהודי המזוהה עם הגזען מפני שיהדותו נחשבת במהותה לגזע). התפשטות הדמות הזאת עלולה לחסל תחילה את מוצדותו של קיום

יהודי באירופה, ואפילו במערכת הבינלאומית, ואחר-כך – שלא ירצה ה'! – גם את חוקיותו, הווה אומר: תחילה את הלגיטימיות ואחר-כך את הלגאליות שלו.

נכון שמדינות אירופה מגיבות היום, אך באיחור רב מדי: בשלוש השנים של חוסר המעש העמיק הזרם האנטישמי ואף התרחב והתעבה. הצנזורה האידיאולוגית על האנטישמיות התעלמה והוציאה אל מעל פני השטח תת-מודע אנטישמי

ארכאי. הדברים יצאו משליטתן של המדינות הדמוקרטיות, שאינן שולטות על דעת הקהל ולחרושת השמועות. תהליך זוחל של דחיקת יהודים לשוליים ייתכן בהחלט. זה התהליך המורגש כבר בדילמה שהיהודים נדחקים אליה בידי בני-שיחם: האם לחדול מן הסולידריות שלהם כלפי מדינת ישראל או כלפי הקהילה היהודית, כדי להיות מקובלים חברתית, או, כשמדובר באינטלקטואלים, כדי לזכות בכבוד ובאמון הראויים? דברים כה נוראים ורבים נאמרו והוצגו בנושא ישראל, שבכל הנוגע לה דבק והולך מין נידוי של חכם, אות קלון אוטומטי, המחולל חרדה בציבור, ולו רק מפני שהאדם הממוצע אינו יודע מה לחשוב או כיצד לנהוג.

הנידוי הזה הוא תוצאה של דה-הומניזציה והשחרת פנים של מדינת ישראל, תהליכים שבונים לה דימוי של האחר השטני. בְּדָרְבֵּן הואשמה ישראל באפרטהייד. שרון הושווה למילושביץ. הפלשתינים והשמאל הקיצוני, בחיפושיהם אחר מאבק מיתי חדש, מנסים

המלחמה בעיראק חיזקה מאוד את תהליך ההזרה של היהודים

ז'אן פול סארטר

להפוך את הסכסוך המזרח-תיכוני לסיפור בנוסח קוסובו ולהציג את ישראל כסרביה, כדי לדרוש התערבות בינלאומית, שלבטח תועיל להם. על מסע ההכפשה הזה מנצחות ביד רמה שדולה עולמית פרר-ערבית חזקה והתנועה הקולנית למדי של השמאל הקיצוני ושל הפוסט-מודרניסטים היהודים. מסע הסברה זה נשען על מספר רב של עמותות וארגונים לא-ממשלתיים "הומניטריים" ו"שוחרי חסד", הקיימים בכל מדינות המערב ובישראל, ואלה מעבירים זה לזה את סיסמאותיו. כך נוצר בלבול מוחלט של מוחות וניתן מבול של אי-הבנות, ואלה גורמים לכך שאנשים מתרחקים מיהודים, ששוחת בידוד נפערת סביב היהודים וכל הקשור בהם הופך לטאבו.

מצד אחד ניצב הטוטם של התרבות הפוסט-מודרניסטית שעשה מן השואה את מוקד הזיכרון והחמלה (ושבשעת הצורך גם איסלמיסטים אלטר-גלובליסטים מקוננים עליה). מצד שני ניצב הטאבו, מוקד הזוועה והתיעוב: החיים היהודיים ששוקמו אחרי

השואה, בתבנית דמותה של מדינת ישראל או של הקהילות היהודיות באירופה, דהיינו האֶזְרֶת זכרם של היהודים המתים על חשבון אחיהם החיים.

2. על משמעות המלה "אנטישמיות" בעידן הפוסט-מודרני אחת התופעות המרגיזות והמפתיעות ביותר בגל האנטישמי של ראשית שנות האלפיים הוא הערעור על עצם המונח "אנטישמיות" והגדרתו. מאז החלו גילויי ההתקפות האנטישמיות במערב-אירופה, בשנת 2001, ניטשת מחלוקת סוערת בדבר אופיים ה"אנטישמי" של המאורעות, ואפילו בדבר עובדותיותם. כשהכירו בכך שיש אכן תוקפנות כלפי יהודים, העריכו שמניעה אינם אנטישמיים! זה היה הרקע, למשל, לנאומו הנלעג של תובע ממשלתי צרפתי בבית הדין של מונפלייה, שהעריך כי ניסיון ההצתה של בית הכנסת בעיר לא היה "אקט אנטישמי אלא מעשה של צעירים מובטלים". ומה פלא? אמצעי התקשורת, הרשויות הציבוריות, אפילו המוסדות היהודיים, שמרו על שתיקה מוחלטת בעניין זה.

דעת הקהל קיבלה את הגילוי הזה באי-אמון, ואין להתפלא על כך, שהרי "בעיתון" לא דובר על כך כלל! אולם באי האמון הזה היה כדי לרמוז לכך שהמציאות אינה מה שהיהודים, הקורבנות לכאורה, אומרים, אף כי הדברים שכן אמרו נסבו על מעשים, על עובדות כהויות. היום כבר אין בעצם שום ספק בעניין העובדות האלה, גם אם מגזרים גדולים בדעת הקהל מאמינים עדיין ששורש המעשים אינו אנטישמיות. הערעור הזה על פירוש המציאות ועל אופן תיוגה אופייני לאידיאולוגיה הפוסט-מודרנית. מנקודת הראות שלה, המציאות אינה עבה יותר ממה שאומרים עליה שחקניה,

